

Inger Kirstine Bladt, museumsinspektør

På sporet af arbejdernes Vestby

Aalborg ændrer sig i løbet af få år sidst i 1800-tallet fra en stagnerende by til at være en moderne industriby med masser af rygende fabriksskorstene og tusindvis af nye arbejdere indvandret fra landet. Fra 1880 til 1900 fordobles Aalborgs indbyggertal fra ca. 14.000 til ca. 31.500.

Aalborgs bymidte var fyldt til bristepunktet. Midt i 1800-tallet var det Danmarks tættest befolkede by næst efter København. I takt med industrialiseringen måtte folk rykke tættere og tættere sammen i midt-byens gamle huse side om side med byens fabrikker, der også manglede plads at udfolde sig på. Da man endelig begynder at udvide Aalborg mod vest, er det lige som en prop, der røg af flasken.

Ejendom efter ejendom, fabrik efter fabrik vokser Vestbyen. Arbejdere i tusindvis slår sig ned i nærheden af de fabrikker, der kan give dem brød på bordet. Og det går lynhurtigt. I 1882 bor der 264 mennesker i Vestbyen. I 1902 er tallet steget til 6.237, og over halvdelen af Aalborgs samlede befolkningstilvækst finder sted i Vestbyen.

Vestbyen bliver hurtigt en by for sig selv. Man kunne leve hele sit liv her, uden at man behøver at bevæge sig over Vesterbro til det "gamle" Aalborg. Ud over

boliger og arbejdspladser kommer der skoler, butikker, værtshuse, kolonihaver og kirke til.

I dag er det mange år siden, at Vestbyen var en arbejderbydel, der vrimlede med mænd, kvinder og børn på vej til og fra arbejde og skole. Men bygninger og gader står endnu og er vidnesbyrd om livet i Vestbyen omkring år 1900. Man kan stadig finde spor de mange fabrikker. De ligger her endnu, men nu med andre funktioner.

Aalborgs flotteste fabrik, De Danske Spritfabrikker A/S er blevet fredet som nationalt industriminde, og området er under udvikling. I 2027 åbner der blandt andet et nyt kunstmuseum på en del af Sprittens gamle område med det gigantiske kunstværk Cloud City som kæmpe vartegn for hele Aalborg.

I den tidligere tekstilfabrik mellem Kastetvej og Strandvejen kan man drikke kaffe på Café Ulla Therkelsen London, træne i PureGym eller handle i Kvickly. I det tidligere jernstøberi på Vestre Fjordvej er der nu handi-capboliger, og i margarinefabrikken på Fredericiagade, i den gamle dampmølle i Poul Paghs Gade og i Adolph Holsts Papirvarefabrik på Badehusvej 1 er der indrettet lejligheder. I C. W. Obels Tobaksfabrik ved Strandvejen kan man i dag gå på KAFFeFAIR, lave keramik, høre folkeoplysende foredrag eller komme for retten.

I 1928 var tobaksarbejderne opstillet i gården på fabrikken foran porten mod Strandvejen. Mændene og drengene med hvide forklæder er cigarmagere og cigarmagerlærlinge.

Foto: Aalborg Stadsarkiv

Tobakken – Aalborgs største fabrik

Går man 100 år tilbage i tiden kunne man høre vestbyfabrikkernes fløjter over hele byen, når arbejdsdagen startede og sluttede.

Den største fabrik af dem alle på det tidspunkt er C.W. Obels Tobaksfabrik. Den er ikke bare Aalborgs største fabrik, den er Nordeuropas største tobaksfabrik. Da der er flest ansat, i 1950'erne, har fabrikken mere end 2.000 medarbejdere, hvoraf mange bor i gåafstand i Vestbyen.

Hele slægter har deres arbejde her. At få arbejde hos C.W. Obel bliver opfattet som lige så godt som at vinde i lotteriet. Lønnen er så attraktiv, at stillingerne nærmest går i arv. På C.W. Obels Tobaksfabrik er det almindeligt at møde arbejdere, der repræsenterer tredje eller fjerde generation på fabrikken.

Et nyt hus – Reberbansgade 5

Mange tusinder flytter til Vestbyen for at arbejde på bydelens fabrikker, men de skal også have et sted at bo. Derfor er Vestbyen omkring år 1900 en stor byggeplads, hvor det ene hus efter det andet bliver opført.

Et af disse huse er Reberbansgade 5. På billedet fra 1900 ses murere og arbejdsmænd ved stilladset. De to pænt klædte mænd er sandsynligvis husets ejere murermester Janus Nielsen og malermester Anthon Lassen. Arbejderne bærer almindeligt, slidt hverdags-tøj. Mange har kun to sæt tøj: ét til arbejdsbrug og ét til pænt brug. På fødderne har de spidsnæsede træsko, og en kasket eller en bowlerhat gør det ud for sikkerhedshjelm. Mange af de mænd, der er indvandret fra landet, har ikke lært et fag og arbejder ofte som arbejdsmænd for eksempel hos en murer.

Huset er i øvrigt bygget med tanke på økonomien. Facaden er opført i røde mursten, mens sider og bagside er bygget i gule. Det er almindeligt i arbejderbyggeri på dette tidspunkt, da røde mursten er dyrere end de gule og derfor bliver anset for finere.

Her bor arbejderne - Knudsgade 3

Vestbyens nye beboere er især unge arbejderfamilier. De lejligheder, man har råd til på en arbejderløn, er små. Et velbevaret eksempel på en arbejderejendom er Knudsgade 3, der er opført i 1892 og dermed tilhører den ældste del af Vestbyen.

Rejsegilde på Reberbansgade 5.

Foto: Aalborg Stadsarkiv

Set fra gaden gør huset ikke meget væsen af sig. Det er opført i billige, gule mursten, og de seks lejligheder er små: 50 m² til venstre og 53 m² til højre. Det har været trangt at bo der med mange børn – og børn var der mange af. I 1901 bor der 27 personer i Knudsgade 3, heraf 14 børn. Aldersgennemsnittet er 24,4 år. Tyve år senere, i 1921, er det steget til 39,6 år. Der bor da 21 personer i ejendommen, heraf kun tre er under 18 år.

Er forhuset ikke noget særligt, så er baggården til gengæld noget helt for sig selv. De fleste baggårde bliver saneret og ryddet i 1970'erne og 1980'erne, men bag Knudsgade 3 finder man i dag et uspoleret gårdmiljø med gamle garager, et autoværksted og sågar Vestbyens måske eneste tilbageværende udendørs lokum.

I dag er baggårdene som regel mennesketomme, men førhen myldrer de af liv. Her leger og slås de mange arbejderbørn, kvinderne vasker, og mændene snakker og drikker fyraftensøl.

At bo i en sådan ejendom er med til at forme beboernes mentalitet som byboere. På landet, hvor de fleste kommer fra, er man vant til at omgås folk, der ligner én selv, og som har kendt en hele livet. Her i Knudsgade 3 er ingen af de voksne, der bor her i 1901, født i Aalborg. De er fra landområder i især Nordjylland, men også i Midtjylland og på Fyn. Ti af husets 14 børn er til gengæld født i Aalborg. Man har boet tæt og meget lidt privat i huset, og har kendt hinanden på godt og ondt. Det har sikkert været både lærerigt og fornøjeligt, men nok også givet anledning til diskussioner.

Ejendommen rummer forskellige fælles funktioner, som bliver moderniseret med tiden. Selv i så små huse er der både for- og bagtrappe. Fortrappen til pænt brug, bagtrappen til børn, lokumsbesøg og ærinder i gården. Der er fælles vaskekælder, kulkælder, cykelskur og lokum i gården. Der er ikke indendørs toiletter, hverken her eller i andre arbejderejendomme. Knudsgade 3 fik indendørs toilet i 1924.

Reberbansgade 5 i 2026.
Foto: Nordjyske Museer

Knudsgade 3 i 2026.
Foto: Nordjyske Museer

Automobilmalerværksted 1928.
Foto: Aalborg Stadsarkiv

Samme sted i 2025.
Foto: Nordjyske Museer

Aalborgs måske eneste tilbageværende gårdlokum.
Foto: Nordjyske Museer

*Kø foran Schous Sæbehus – datidens Matas - i Reberbansgade 2 i 1918. Der er udelukkende kvinder i køen – mange husmødre eller tjenestepiger iført forklæder. Tre mænd står og betragter opløbet iført landboernes og arbejdernes spidsnæsede træsko.
Foto: Tønnies. Aalborg Stadsarkiv*

*Samme sted 2026.
Foto: Nordjyske Museer*

Reberbansgade – datidens supermarked

Næsten ligegyldigt hvad man har brug for at købe, kan det fås i Vestbyen. Det er praktisk, for der er ingen, der har bil, og cykler er også sjældne. De fleste gader i Vestbyen har et par småbutikker, men Reberbansgade er et egentligt handelsstrøg med slagtere, vildthandel, guldsmede, barberer, cykelhandel, cigarforretninger, kaffehandlere, modeforretninger, køkkenudstørsbutikker, sæbehandel og meget andet.

27 lærere og 1500 børn

Vestbyens mange børn har brug for en skole. Da Poul Paghs Gades Skole bliver opført i 1891, er der allerede 900 elever. I 1905 er tallet steget til 1.500 – så hurtigt voksede bydelen.

Lærerne er autoriteter og bruger skældud, spanskrør og lussinger til at opretholde disciplinen. En hård disciplin bliver anset for nødvendig i de meget store klasser. En af skolens opgaver er at disciplinere den opvoksede ungdom til at blive gode samfundsborgere og lønarbejdere, der ikke stiller spørgsmål ved den bestående samfundsorden. Hvis børnene går hjem og klager over at have fået en lussing, risikerer de at få endnu én, da det opfattes som velfortjent. Forældre sætter sjældent spørgsmålstejn ved autoriteterne.

Børnene bliver undervist i læsning, skrivning, regning, kristendom, historie, naturhistorie, geografi og gymnastik. Derudover er der håndarbejde for pigerne og sløjd for drengene. Fremmedsprog lærer man ikke på

folkeskolen, for det mener man ikke, at arbejderbørn har brug for.

Arbejderbørn går på det tidspunkt som regel kun i skole i syv år. Det hænder dog, at særligt begavede børn får tilbudt en friplads i mellemskole eller gymnasium. Ofte bliver der takket nej, så børnene i stedet kan bidrage til husholdningen ved selv at tjene penge.

Poul Paghs Gades Skole lukker som folkeskole i 1985, men bygningerne står stadig. Med lidt fantasi kan man stadig forestille sig larmen fra 1.500 børn i frikvarteret.

Fra 1960'erne og frem bliver Vestbyens fabrikker nedlagt, og industrien flytter ud af byen. Efterhånden som velfærdssamfundet slog igennem, får arbejderne råd til bil og hus, og Vestbyen bliver efterhånden en bydel beboet af især ældre mennesker og studerende. I dag bor der som regel kun en eller to i de lejligheder, der tidligere husede en hel familie.

Kigger man efter, kan man dog stadig se spor efter arbejderne og fabrikkerne og fabrikslarmen og mange tusinde træsko kan næsten høres endnu som et ekko fra fortiden.

En af Poul Pagh's Gades skoles førsteklasse opstillet til fotografering i 1912. De fleste havde mange søskende derhjemme, og når de blev et par år ældre måtte de hjælpe med at tjene penge. Piger og drenge blev undervist hver for sig. Læg mærke til at mange af børnene har træsko på - fattige børns kendetegn.

Foto: Ukendt fotograf. Aalborg Stadsarkiv

Her ses lærerstaben opstillet uden for skolen omkring år 1900. De 27 lærere skulle tilsammen holde styr på mellem 1.000 og 1.500 arbejderbørn i alderen 7 til 14 år.

Foto: Johan Vilhelm Emil Weitzmann. Aalborg Stadsarkiv

Skolegården i 2025. Skolen er nu indrettet til studieboliger.

Foto: Nordjyske Museer